

Бровченко Т. І.,

асистент кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ЗМІСТ СТАТУТУ ТОВАРИСТВ

Загальні вимоги до змісту статуту містяться у ст. 88 ЦК України, згідно з якою у статуті товариства вказуються найменування юридичної особи, органи управління товариством, їх компетенція, порядок прийняття ними рішень, порядок вступу до товариства та виходу з нього, якщо додаткові вимоги щодо змісту статуту не встановлені Кодексом або іншим законом. Вимоги до статутів містять статті 143, 154 ЦК України.

Додаткові вимоги містять норми щодо установчих документів окремих видів юридичних осіб. Так, за ст. 4 Закону України «Про господарські товариства» установчі документи повинні містити відомості про вид товариства, предмет і цілі його діяльності, склад засновників та учасників, найменування та місцезнаходження, розмір та порядок утворення статутного (складеного) капіталу, порядок розподілу прибутків та збитків, склад та компетенцію органів товариства та порядок прийняття ними рішень, включаючи перелік питань, по яких необхідна кваліфікована більшість голосів, порядок внесення змін до установчих документів та порядок ліквідації і реорганізації товариства. Статут повинен також містити відомості, передбачені статтями 65, 67 і 76 цього Закону.

Розгорнутий перелік вимог до статуту акціонерного товариства містить ст. 13 Закону України «Про акціонерні товариства», серед яких, крім зазначених, відомості про розмір резервного капіталу у

разі його формування; номінальну вартість і загальну кількість акцій, кількість кожного типу розміщених товариством акцій, у тому числі кількість кожного класу привілейованих акцій у разі розміщення привілейованих акцій, а також наслідки невиконання зобов'язань з викупу акцій; розмір дивідендів за привілейованими акціями кожного класу в разі їх розміщення товариством; умови та порядок конвертації привілейованих акцій певного класу у прості акції товариства чи у привілейовані акції іншого класу у разі розміщення привілейованих акцій та ін.

Що стосується інших видів юридичних осіб – вимоги до змісту їх установчих документів містяться або в ЦК України, ГК України та спеціальних законах (як, наприклад, щодо виробничих кооперативів), або лише в спеціальних законах (наприклад, що стосується політичних партій, релігійних організацій, професійних спілок тощо).

Зміст статуту опрацьовується засновниками юридичної особи, враховуючи диспозитивність норм законів, що регулюють його, та їх дозвільну спрямованість, яка проявляється в можливості для юридичної особи врегулювати у своєму статуті та внутрішніх документах ті чи інші питання на свій розсуд, оскільки це дозволено відповідною нормою. Разом з тим законодавець більш жорстко підходить до регулювання обліку акцій, їх обігу, визначення переліку питань, обов'язкових до вирішення загальними зборами акціонерів, і тих, що перебувають в їх виключній компетенції. Це викликано необхідністю встановлення для акціонера гарантованості дотримання його прав і можливості їх реалізації.

Внаслідок такого підходу в законі окреслюються межі локального регулювання, що надає засновникам юридичних осіб доволі широкі можливості для ретельного опрацювання змісту статуту. Водночас встановлення законодавцем певних меж обумовлені неможливістю для осіб, які завдяки зосередженню в них часток або акцій впливають на інших учасників, зловживати своїми правами. Це дозволяє стримати негативні тенденції при розробці статутів та недобросовісне використання широкої мережі дозволів.

Важливо усвідомлювати зайвість відтворення в статутах норм законів. У статутах слід передбачати лише те, що вимагається законом, а також ті положення, щодо яких закон припускає специфіку локального, автономного, своєрідного регулювання. Наприклад, у ст. 160 ЦК України встановлюється, що в статуті акціонерного товариства визначається виключна компетенція наглядової ради. І це має бути зроблено, адже її створення є обов'язковим у випадках, встановлених законом, наприклад, якщо кількість акціонерів перевищує 10 (ч. 2 ст. 51 Закону України «Про акціонерні товариства»). У частині 1 статей 52, 54, 55 цього Закону, зокрема щодо компетенції наглядової ради, порядку прийняття нею рішення шляхом проведення заочного голосування (опитування) тощо, є посилання на статут акціонерного товариства, який може передбачати інші положення або додавати до тих, що містяться в законі, або встановлювати альтернативні. Чимало таких питань стосується й компетенції та прийняття рішень загальними зборами акціонерів.

Разом з тим слід триматися в тих межах дозволеності, які надаються законом. Так, у постанові Верховного Суду України від 16 жовтня 2012 р. у справі № 3-46гс12 вказувалося, що відповідно до ст. 4 Закону України «Про господарські товариства» установчі документи господарського товариства не повинні містити положень, які суперечать законодавству України. Частиною 1 ст. 60 зазначеного Закону встановлено, що загальні збори учасників товариства з обмеженою відповідальністю вважаються повноважними, якщо на них присутні учасники (представники учасників), що володіють у сукупності більш як 60 % голосів. У цій нормі немає посилання на можливість передбачити у статуті інший кворум, ніж встановлений цим Законом. Положення статуту товариства, яке встановлює інше правило щодо визначення кворуму, є таким, що суперечить закону.

Крім того, у законі існують численні норми, які дозволяють акціонерам встановити для себе певні права та реалізувати додаткові можливості, що надаються корпоративними правами. Так, згідно з ч. 3 ст. 156 ЦК України у випадках, встановлених статутом товариства і законом, може бути передбачене переважне право акціонерів на придбання акцій, що додатково випускаються товариством. Тому,

якщо акціонери зацікавлені у такому праві, вони можуть його передбачити в статуті.

Слід також зауважити, що деякі норми закону потребують механізму реалізації, інакше виходить, що право є, але як його реалізовувати, закон не визначає. На допомогу учасникам, акціонерам або членам кооперативу в таких випадках має прийти статут. Нарешті, слід вказати також і на недопустимість встановлення у статутах обов'язків учасників, членів, акціонерів, засновників, що не передбачені чинним законодавством. Так, у статутах деяких господарських товариств на початку і в середині 90-х років минулого сторіччя поширеною була вимога щодо обов'язкової праці акціонерів або учасників товариства з обмеженою відповідальністю. Інакше із припиненням трудових відносин з акціонерним товариством акції цих акціонерів згідно із статутами підлягали викупу. Цей статутний обов'язок учасників або акціонерів суперечить закону і при виникненні спорів з цих питань судова практика вирішувала їх на користь останніх.

Отже, статут повинен містити не тільки положення передбачені законодавством, а й механізм реалізації певних норм.